A. Lindfors.

Katri Rautio. Olga Finne.

B. Leino.

Suomalainen teaatteri

on oikeastaan t:ri Bergbomin luoma. Hän se näet jo v. 1869 oli tämän tuuman vireille herättänyt ja sitä varten kaiken työintonsa uhrata päättänyt. Hänen toimestaan näytettiin mainittuna vuonna Helsingissä runoilija Kiven »Lea», jossa tunnettu ruotsalainen näyttelijätär Hedvig Ch. Raa-Winterhjelm niin etevästi esiytyi, ja hänpä se myöskin 29 toukok. 1872 kuuluutti kokouksen, jossa yksimielisesti päätettiin perustaa suomalainen kansallisteaatteri. Luonnollisesti tuli t:ri Bergbom uuden yrityksen johtajaksi ja vielä samana vuonna alkoi teaatteri toimensa Porissa. Seuraavana vuonna liitettiin tähän laitokseen oopperaosastokin, jonka elämä tosin ei tullut pitkälliseksi, mutta joka kaikissa tapauksissa ehti vaikuttaa sangen elähyttävästi laulu- ja soitantotaiteiden kehitykseen maassamme samoin kuin yleisön taideaistin kohoittamiseksikin.

Jos suomalainen ooppera ei jaksanutkaan kauvan pysyä pystyssä, niin on sitä vastoin sen vanhempi veli teaatteri kohta kunnialla 20:n ikävuotensa täyttänyt. Tässä ei ole paikka ruveta tekemään selkoa siitä suuresta merkityksestä, mikä tällä kansallislaitoksella on maamme sivistyshistoriassa. Käymmekin sen vuoksi tämän esipu-

heemme jälkeen antamaan elämäkerrallisia tietoja niistä kansallisteaatterimme mies- ja naispuolisista näyttelijöistä, joiden kuvat tässä edellä ovat nähtävissä.

»Päällikkö yksin voittojaan ei voita,
Vaan rivit taajat voittavat sen hälle»,

lausuu runoilija sotaisista voitoista puhuessaan. Mutta samalla laillapa voimme sanoa taisteluista näyttelytaiteenkin alalla. Jos kohta johtajan tarmo ja äly onkin välttämätön yrityksen onnistumiselle, niin eipäs hänkään voi huonoilla voimilla suuria aikaan saada. Tuiki harjaantumaton ja puutteellinen oli tietysti alussa se vanha kaarti, jonka etunenässä päällikkö retkelleen lähti. Mutta hyvä tahto, lannistumaton into ja vakaa työ ovat aina olleet luotettavia takeita onnistumisesta. Ja luotettaviksi ne nytkin ovat osoittautuneet. Tuo »vanha kaarti» se on kuitenkin melkein yhettömään kaatunut pitkän matkan varrelle.

Benjamin Leino on ainoa, joka tästä kantajoukosta on säilynyt, pysyen uskollisena nuoruutensa ihanteiden lipulle niin myötä- kuin vastoinkäymisessä.

Pohjanmaalla Ylistaron pitäjässä hän syntyi 14 p. helmik. 1853; kiertokoulunopettaja *Matti Ahlgren* ja hänen vaimonsa Gustava Nordström olivat nuoren Benjamin vanhemmat. Kotonaan hän ensimmäisen opetuksensa sai ja tämän opin nojalla onnistui hänen sitten päästä kauppapalvelijaksi Vaasaan. Mutta tähän toimeen hän pian tympeytyi ja jo kauan kytenyt halu teaatteriin sai hänessä vähitellen sellaisen vallan, että hän v. 1873 jalkapatikassa lähti Hämeenlinnan kautta Helsinkiin ruvetakseen kansallisteaatterin

palvelukseen. Heinäkuussa s. v. hän (Joensuussa) ensi kerran esiytyi puheosassa, nim. asianajaja Vinglerinä »Riita-asiassa». Sellaisella vahvalla käsityksellä ja työllä kuin hra Leinolla (tämän nimen otti hän jo v. 1873 teaatterinimekseen ja virallisesti v. 1877) aina on ollut, täytyi edistyksen olla varman, jos kerran on sellaiset lahjat kuin hänellä. V:sta 1879 lähtein ovatkin useimmat suuremmat luonteet murhenäytelmissä ja muissa vakavissa kappaleissa olleet hänen tehtävinään, kuten nähdään seuraavasta luettelosta. Hra B. Leino on nimittäin näyttelijäkautensa kestäessä yhä syvenevällä käsityksellä ja kypsyneemmällä tekniikalla suorittanut m. m. seuraavat osat: (kotim. näyt.) Esko, Kustaa Aadolf, Leiokritos, Penttula, Valtari, Raunio, kerjäläissaarnaaja; (ulkom.) Caligula, Mestari Anton (Maria Magdalena, Hebbeliltä), Shylock, Lear, Macbeth, Mefisto, Crespo (Zalamean tuomarit), Skulen jaarli, Tjelde (Konkurssi), konsuli Bernille, Krogstad (Nora) j. n. e.

V. 1881 oleskeli näyttelijä muutamia kuukausia Kööpenhaminassa ja v. 1886 valtioavulla liki vuoden päivät Tukholmassa, Berliinissä, Wienissä ja Pestissä näyttelijätaidetta tutkimassa.

V. 1877 meni hän naimisiin pari vuotta sitä ennen teaatterin palvelukseen antautuneen neiti Amanda Wilhelmina Hellsténin kanssa.

Aadolf Lindfors, toinen kalenteriimme kuvatuista näyttelijöistä, on verrannollisesti jotenkin nuori tulokas suomalaisen näyttelytaiteen palvelijoiden joukossa, vaikka hän 8-vuotisen taitelijakautensa aikana jo on ehtinyt kohota Suomen etevimmäksi koomikoksi. Tämä on sitä huomattavampaa, jos muistamme, että hänen äidinkielensä ei ole suomi, vaan on hänen ahkeralla ja väsymättömällä työllä täytynyt sitä oppia. Hra L. on syntynyt Por-

voossa 18 p. toukokuuta 1857 ja muutti jo parin vuoden vanhana vanhempainsa, kirjanpainaja Gust. A. Lindforsin ja hänen vaimonsa Ulrika Bergin kanssa tänne Helsinkiin.

Jo varhain huomattiin pojassa taipumusta näyttelemiseen. »Kun olin 10-vuotias annoin koulutoverein suosiollisella avulla näytäntöjä kotivinnillä», kertoo näyttelijä itse; »asuimme silloin Pikku Roobertin katu n:o 1 ja tavallinen pääsymaksu näytäntöihimme oli 25 ja 10 penniä. Esitettiin sekä klassillisia että nykyaikaisia kappaleita, näyttelin jo silloin Shakespearea ja loistin Daniel Hjortina holvikohtauksessa». Pojan taipumus oli niin suuri, että hänen v. 1873 sallittiin mennä siihen teaatterikouluun, jonka ruotsalaisen teaatterin näyttelijä Gustaf Mallander oli täällä perustanut. Jo samana vuonna esiytyi hra L. oppilasnäytännössä suorittaen yleiseksi mieltymykseksi Kaukosen osan Z. Topeliuksen »Sotavanhuksen joulussa». Seuraavana vuonna liittyi nuori näyttelijämme ruotsal. teaatterin palvelukseen, jossa pysyi vuoteen 1881 saakka. Silloin hän näkyy kyllästyneen virkaansa ja lähti merelle itseänsä tuulottelemaan. Kahdessa laivassa ehti hän palvella sinä kesänä, mutta syksyn tullen tapaamme hänet näyttelijänä Göötepori ssa, josta hän sentään jo seuraavana vuonna koteutuu yhtyäkseen täällä vierailevaan Fiorinin itaalialaiseen oopperajoukkoon. Keväällä 1883 astuu hän vakinaisesti kansallisteaatterimme palvelukseen ja debyteeraa menestyksellä Molièren kappaleessa »Lääkäri vasten tahtoansa». Siitä lähtein on hra Lindfors innolla ja hartaudella taiteensa eteen työskennellyt tehden useita ulkomaanmatkojakin. Niinpä teki hän v. 1884 tutkimusmatkan Berliiniin ja v. 1886 Pariisiin; v. 1888 oleskeli hän

opintojansa varten Kööpenhaminassa ja viime lukuvuoden (valtion apurahalla) taas uudelleen Pariisissa. Jo v. 1887 oli hän valittu lausunnon ja plastiikan opettajaksi Helsingin musiikkiopistoon, jossa toimessaan hän vieläkin on.

Olemme jo maininneet, että hra L:n lahjat sopivat parhaiten koomillisten osien esittämiseen. Hän on tosin muitakin tehtäviä menestyksellä suorittanut, sillä älykkään käsityksensä avulla pelastautuu hän mistä pälkähästä hyvänsä; mutta omalla alallaan on hän ainoastaan silloin kuin hän saa esittää koomillisia tyyppejä Holbergin, Molièren tai Shakespearen mukaan. Sellaisia loistorooleja ovat hänellä pääosat kappaleissa: Saituri, Luulosairas, Lääkäri vastoin tahtoansa, Ei ole aikaa, Setä Bräsig, Porvari aatelismiehenä, Rasmus Montanus y. m. Mahdotonta on ruveta luettelemaan kaikkia niitä 75 à 80 roolia, joissa hra Lindfors Arkaadian näyttämöllä on esiytynyt. Sivu-osia on hänellä ollut m. m. seuraavissa kotim. näytelmissä: Nummisuutarit (Teemu), Daniel Hjort (piispa Sorolainen), Regina v. Emmeritz (Larsson), Roinilan talossa (Olli ja Matti), Viimeinen ponnistus (Ivan Petrovitsch), Työmiehen vaimo (Vörsky), Tietäjä (Riukos), Tuukkalan tappelu (Hanka) ja Elinan surma (Provasti).

Ne näyttelijättäret, joiden muotokuvat meillä on onni esitellä lukijoillemme, ovat jättäneet meille niin vaillinaisia tietoja elämänvaiheistaan, että meidän on heidän suhteensa tyytyminen seuraaviin harvoihin tosiasioihin.

Rouva *Katri Rautio* on hänkin ruotsinkielisestä kodista lähtenyt. Hänen oma nimensä on Wendla Katariina Bengtsson ja on hän syntynyt Pietarissa 10 p. helmik. 1864. Hän kertoo itse seuraavalla vaatimattomalla tavalla elämänvai-

heistaan: »Äitini kuoltua tulin kahdentoista vuotiaana Hämeenlinnaan erään tätini luo kasvatettavaksi. Jo koulutyttönä ollessani sain sanomattoman halun päästä teaatteriin, vaan nuori kun vielä olin, koetettiin tätä intoani kaikin voimin tukahuttaa. V:na 1880 onnistuin kuitenkin toiveissani ja pääsin 7 p. huhtikuuta s. v. Katri Aaltolan nimellä suomalaiseen teaatteriin. Ensimmäinen puheosani oli Iida näytelmässä »Tuhkimus». — V. 1883 menin naimisiin näyttelijä Raution kanssa.»

Muististamme tahdomme luetella muutamia rouva Raution esittämiä henkilöitä: Portia (Julius Caesar), Irja (Tuukkalan tappelu), Ottilie Friedland (Kuuluisia naisia), lady Teazle (Parjauspesä), rouva Raunio (Ihmisten tähden), Elina (Elinan surma) y. m.

Neiti *Olga Finne* on reipas ja iloinen ilmiö kansallisella näyttämöllämme, jolla hän kuitenkin vasta puolikymmentä vuotta on liikkunut. Vallattomissa, iloisissa ja vähemmän tunteellisissa rooleissa on neiti Finne esiytynyt suurella menestyksellä. Mutta onpa hän vakavammistakin tehtävistä osannut kunnialla suoriutua, kuten Cecilian osasta kappaleessa »Voimakkaita naisia». Niillä, jotka ovat olleet tilaisuudessa näkemään »Kunnian», »Papin perheen» ja »Kuopion takana», lienee neiti F:n luomat kuvat Almasta, Maijusta ja Lillistä vielä tuoreessa muistossa. Useita muitakin hyvin suoritettuja osia voisimme luetella, mutta jääköön se vastaisten taide-historioitsijain tehtäväksi.

Neiti Finne, jonka isä nykyään on kauppiaana Helsingissä, on syntynyt Kangasalla 17 p. heinäkuuta 1866. Koulua on hän käynyt Turussa (ruotsal. tyttökoulua), mutta varojen puutteessa oli

hän pakoitettu lopettamaan senkin v. 1882. Jo siihen aikaan oli hänessä herännyt kova halu ruveta näyttelijättäreksi ja itsekseen hän arvelikin, että kun hän nyt saa rippikoulunsa samana kesänä käydyksi, niin lähtee hän teaatteriin. Ulkonaiset olot saivat hänet sentään toistaiseksi tyytymään kassanhoitajan toimeen kauppias Sandbergin luona Tampereella. Vasta 14 p. huhtik. 1885 pääsi hän oppilaaksi suomalaiseen teaatteriin, jossa ensi kerran esiytyi Uudenvuoden päivänä 1886 Siinipiikana »Kullervossa». Opettajana oli hänellä silloin neiti Kaarola Avellan. V. 1890 oleskeli hän viisi kuukautta kestävällä opintomatkalla Pariisissa ja meni tänä syksynä kihloihin hovioik. auskultantti Wille Poppiuksen kanssa.

K. L.

"Äitien muistoksi".

Kuvaus herännäisyyden ajoilta.

Nykyaikana, kun naiset ovat niin itsenäisiä ja niin urhokkaasti asettuvat kaikkea vanhaa väärää vastaan ja ottavat niin myötätuntoisesti omikseen kaiken uuden ja hyvän, nyt, kun jo meilläkin on muodostumaisillaan erityinen luokka itsenäisiä naisia, jotka sisällisen innostuksen ajamina ovat uskaltaneet murtaa kaikista sitkeimmät siteet: tavan, tottumuksen ja ympäristönsä yleisen mielipiteen — kuullaan useinkin sanottavan, että nyt vasta, nyt ihan viimeisinä vuosina nainen on oikeastaan *herännyt,* että hän tähän saakka on kulkenut, mihin muut ovat häntä vieneet, että hänellä ei ole ollut omia mielipiteitään, ja jos olisi vähän ollutkin, ei ainakaan rohkeutta niiden edestä taistelemaan ja uhrautumaan.

Heränneitä ja itsenäisiä naisia, oppositsioonin ja uusien aatteiden naisia, sellaisia, jotka uskalsivat verrattain enemmän ja kenties vaikuttivatkin aikanaan enemmän kuin monet tätä nykyä, niistä löytyy kuitenkin vielä monta edustajaa hiljaisissa maaseuduissa. Heistä ei ole juuri totuttu sano-

maan, että he ovat »itsenäisiä», vielä vähemmän »emansipeerattuja», mutta »herännneiden» nimellä heitä kenties vähän tunnetaan. Aikanaan olisi heitä kuitenkin voinut sanoa sekä itsenäisiksi että emansipeeratuksikin, jos niitä nimiä olisi siihen aikaan tunnettu.

Sillä se uskonnollinen herännäisyys, joka suurimmassa osassa maatamme elää vielä nytkin hengellisen elämän sisältönä, joka on painanut harmaan ja synkän sinisen totisuutensa ei ainoastaan pukuihin ja tapoihin, vaan myös mieliin ja katsantotapoihin ja johon vasta viime vuosikymmenien lahkolaisuus ja maailmanmielisyys on alkanut sekoittaa iloisempia värejä, se oli aikoinaan samanlaista uutta oppositsioonia ja sitä kohdeltiin samanlaisena yhteiskunnalle ja kirkolle vaarallisena ilmiönä kuin monia uuden ajan henkisiä pyrinnöitä tätä nykyäkin. Ja siihen ottivat osaa ja sen puolesta taistelivat naisetkin.

Se oppi on nyt vanhentunut, se on saanut tunnustuksensa ja se on kaavoihinsa kangistunut tai pukeutunut toisiin muotoihin siellä, missä se ei ole jo kokonaan kuollut. Samaten ovat sen aikaisen edistyksen edustajatkin nyt pinttyneitä vanhoillisia ja kenties kieltävätkin he sitä vapautta puhtaasti uskonnollisellakin alalla, joka heille käsittämättömänä pyrkii oikeuksiinsa. Mutta se on niin inhimmillistä se, ja se ei estä myötätuntoisuudella, jopa ihailullakin muistelemasta niitä omituisia — usein hyvin hienojakin — persoonallisuuksia, joita tämä liike aikoinaan synnytti. Varsinkin kuin välilliset seuraukset siitä ovat kansamme kehitykselle olleet niin suuriarvoiset.

Ajatelkaamme vaan yhtä ainoata tyyppiä uskonnollisen herätyksemme ajoilta alku- ja keskipaikoilla tätä vuosisataa. Kuvailkaamme sivisty-

neessä herraskodissa elävää nuorta naista, joka yhtäkkiä heräsi ja liittyi tähän liikkeesen.

* * *

Huoletonna ja iloisena tyttönä vietti hän elämäänsä varakkaassa aatelis- tai virkamieskodissaan, jossa häneltä ei mitään puuttunut. Hän oli saanut sen sivistyksen, mikä naiselle siihen aikaan voitiin antaa, Hän taisi kieliä, hänelle oli opetettu soittoa, tanssia ja ennenkaikkia tuota arvokasta, hienoa käytöstapaa, joka perintönä vanhan emämaan loisto-ajoilta oli levinnyt etäisiinkin maaseutuihin. Sivistynyt sääty ei ollut suuri, mutta se oli mahtava ja hallitseva ja nautti etuja, joita ei ollut tarvis kaikkien kanssa jakaa. Siihen kuuluminen oli naisellekin varmana takeena siitä, että hänen tulevaisuutensa oli turvattu. Eläen vuoron maalla vuoron kaupungissa ja rikkaamman isän tyttärenä saaden joskus tehdä huvimatkan iloiseen Tukholmaankin, ei hänellä juuri voinut olla mitä kaivata ja mitä toivoa, kun hän lisäksi vielä oli kaunis ja soma. Sopiva kosijakin, vanhempien tarkoin valitsema, ilmaantui aikanaan ja täydensi ne vaatimukset, mitkä hänellä yleensä voi olla elämästä ja maallisesta onnesta. Ja niin oli hän valmis edelleen kehittämään sitä säätylaitosta, minkä ylempään luokkaan hän kuului ja joka luokka kielensä ja elämäntapojensa kautta erosi alemmasta, minkä huolista ja harrastuksista se ei ollut tottunut suuresti tietämään eikä itselleen selkoa tekemään. Herrat olivat herroja ja talonpojat talonpoikia — sekin katsantotapa kuului hänen kasvatukseensa. Se oli maailman luonnollista menoa ja omantunnon vaivoitta voi hän, niinkuin hänen isänsä, äitinsä ja veljensäkin, tyy-

tyväisenä elää sitä samaa »surutonta» elämää huvituksissa ja hyvinvoinnissa, jota hekin elivät.

Mutta sitten saattoi hänen luonteessaan kuitenkin olla jotain, joka jäi tyydyttämättä. Oliko se suomalaisen synnynnäistä haikeaa kaukomielisyyttä, joka idätti hämärää kaipausta jonkunlaisen eetillisen ihanteen toteuttamiseen, mikä aika ajoittain ilmaantuu meihin jokaiseen jostain kuka sen tietää mistä. Kenties heräsi se jonkun persoonallisen vastoinkäymisen tai satunnaisen pettymisen ja surun johdosta. Mutta ajan hengessä se myöskin oli tuo sielujen sisällinen rauhattomuus ja kyllästys kuivaan henkiseen ravintoon, koska se niin monella haaralla yhtäkkiä näyttihe. Isänmaa ja sen palvelukseen antautuminen ei ollut siihen aikaan vielä selvillä, ei ainakaan nuorille naisille, ja muista »harrastuksista» tiedettiin vielä vähemmin. Ulospäin ei tarmokas tunne päässyt vaikuttamaan, ja silloin se suunnattiin omaan itseensä.

Saattoi tapahtua, että hänen kotipitäjässään oli syntynyt voimallinen herätys ja että kuului puhuttavan, kuinka joukottain miehiä ja naisia kääntyi siihen »uuteen uskoon», joka kokonaan muutti ihmisten ulkonaisen elämän. He lakkasivat tansseista ja muista huvituksista, he yhtyivät lukemaan, veisaamaan ja rukoilemaan, he pukeutuivat outokuosiseen vanhaan vaateparteen. Heille naurettiin ensin, heidän murheellista ulkomuotoaan ja kallellapäin-kulkemistaan pilkattiin, sitten tuomittiin heitä hourupäisiksi noita horrostilaan lankeavia ja kielillä puhuvia naisia ja lopulta vedettiin heitä oikeuteenkin luvattomien kokouksien pitämisestä ja yleisen järjestyksen ja rauhan rikkomisesta.

Mutta kerran voi sitten sattua, että joku noista maallikkopapeista ja kansan yllyttäjistä jou-

tui keskusteluun isän kanssa, joka oli esimerkiksi pitäjän rovasti tai muu mahtava virkamies. Tytär istui salissa virkkauksensa ääressä ja kuunteli, mitä tuolla toisessa huoneessa puhuttiin.

Hän kuuli vieraan miehen puolustavan itseään ja uskolaisiaan. Yhteinen kansa oli huomannut synnillisen tilansa ja tullut suureen hätään sielunsa tilasta ja ijankaikkisesta autuudestaan. Kirkon oppi oli kuollutta tietoa. Papit eivät osanneet antaa lohdutusta janoaville sieluille eivätkä neuvoa tietä taivaan valtakuntaan. He olivat maailman lapsia, huvittelivat, pelasivat korttia ja kävivät tanssipaikoissa. Sentähden olivat he ominpäinsä alkaneet kokoontua seuroihinsa rukoilemaan, veisaamaan ja hädissään Jumalan pyhää sanaa tutkimaan. Ja monet heistä olivat saaneet rauhan, olivat palanneet pois pahalta tieltään ja alkaneet uuden elämän.

Isä kiivastui, syytti heitä ulkokullaisuudesta, tekopyhyydestä, siitä, että ylensivät itseäänsä yli muista ja ylenkatsoivat kaikkia muita. He yllyttivät kansaa papistoa ja esivaltaa vastaan, kylvivät riitaa ja eripuraisuutta perheisin ja vietteli-vät joutilaisuuteen ja työttömyyteen.

Vieras viittasi Vapahtajan esimerkkiin, joka käski luopumaan kaikesta ja seuraamaan häntä.

Mutta he erosivat epäsovussa ja toisiaan ymmärtämättä, ja isä kutsui heitä haaveilijoiksi.

Vaan kuuntelija oli tullut utelijaaksi, hän ajatteli noita asioita yksinäisyydessään eikä tiennyt, kumpiko oli ollut oikeassa ja kumpiko väärässä. Ja kun oli lähitalossa seurat, niin pistäytyi hän sinne.

Suuri pirtti oli väkeä täynnä. Penkeillä, uunin pankolla, kynnyksellä ja lattialla, ja mikä ei pirttiin sopinut, se porstuassa, rappusilla ja ulkona

ikkunain alla. He istuivat totisina ja huolekkaina avopäin kuin kirkossa ja veisasivat vuoron ja vuoron kuuntelivat hartaasti saarnamiestä. Hän oli tavallinen talonpoika —, mutta hän puhui paremmin kuin hän oli koskaan kuullut papin kirkossa puhuvan. »Luuletkos tulevasi autuaaksi, jos tällä hetkellä kuolisit?» kuuli hän kysyttävän ja se kysymys säpsähdytti häntä, sillä hän ei ollut sitä koskaan ennen tullut ajatelleeksi. Henkeään pidätellen kuunteli hän miehen puhetta. Se kuvasi ihmisten huoletonta tilaa, sitä suruttomuutta ja pimeyttä, jossa he vaeltavat kadotuksen partaalla, niinkuin olisi joka päivä viimeinen päivä ja niinkuin ei toista elämää olisikaan. Se meni luihin ja ytimiin, mitä hän puhui. Kaikkia ei hän ymmärtänyt, mutta se häneen jäi, että heillä oli tosi hätä. Hän tunsi jotain samansuuntaista kuin rippikouluajallaan ja ensi kerran ripille mennessään. Silloinkin oli hänet vallannut yht'äkkinen ahdistus siitä, mitä hänestä sitten tulisi, kun tämä elämä päättyisi ja hän tulisi tuomioistuimen eteen viimeisenä päivänä. »Minä olen tie, totuus ja elämä; ei kukaan tule autuaaksi kuin minun kauttani». Ne olivat raamatun sanoja, hän oli kuullut ne ennenkin. Mutta sitä, mitä ne sisältivät, sitä ei hän ollut ennen kuullut sillä tavalla selitettävän. Ei ollut siinä kylliksi, että käytiin säännöllisesti kirkossa ja tehtiin ulkonaiset tavanmukaiset temput. Elävää, alituista ikävöimistä, joka päiväistä synnin tuntoa, katumusta ja uudistusta vaadittiin. Oma huolettomuutensa häntä varsinkin löi, ja totisena palasi hän kotiinsa.

Vakavat sanat, virren harras nuotti ja polvilleen langenneitten palavat rukoukset — kaikki niin toisellaiset kuin kirkossa — kaikuivat monta

päivää hänen korvissaan. Hänestä tuntui väärältä, että heitä pilkattiin noita. Mutta heitä pilkattiin kotona, kylässä, kaikkialla, ja kun hän heitä yritti puolustamaan, niin pilkattiin häntäkin. Häntä kiellettiin menemästä sinne, mutta häntä veti sinne vastustamaton halu. Ja joka kerta kuin hän sieltä palasi, oli hän yhä rauhattomampi, yhä miettiväisempi ja valvoi unettomia öitä. Kun kerran on elämä kuoleman jälkeen, kun toisia otetaan taivaasen ja toisia heitetään helvettiin ja kun Jumala on antanut armon ajan — ja senhän ne muutkin myönsivät — niin tottahan täytyi jotain tehdä. Eihän voinut palvella kahta herraa yhtaikaa, Jumalaa ja mammonaa. Olihan hyviä tekoja ja pahoja, joita toisia täytyi tehdä ja toisia välttää. Mutta mitkä ne olivat mitäkin? Hän tarkasti itseään, omaa elämäänsä ja omia tekojaan. Ei se ainakaan voinut kaikki kelvata, siinä oli niin paljon tyhjää, niin sisällötöntä, niin turhamaista ja tarkoituksetonta.

Ja sillä nopeudella, niillä täydelliseen antaumiseen synnynnäisillä taipumuksilla, jotka ovat voimakkaille ja innokkaille naisluonteille omituiset, oli hän piankin valinnut valittavansa ja tehnyt sen täydellisesti.

Hän luopui pois entisestä seurapiiristään, ei ottanut osaa heidän iloihinsa, oleskeli enimmäkseen itsekseen, luki raamattua ja muita hengellisiä kirjoja. Kun hän seurusteli, niin seurusteli hän talonpoikain kanssa ja kävi heidän kokouksissaan. Entiset herrasväen vaatteet katosivat, puku silisi ja synkistyi, hatun sijaan tuli huivi ja pitsillä koristetun liivin sijaan suora nuttu.

»Riisti ristit rinnoiltansa,
kullat kulmilta karisti.»

Siihen aikaan oli se vaikea tehtävä ja vaati lujuutta, jota ei tähän aikaan enää niin suurena pidettäisi. Sillä ennakkoluulot olivat sitkeämmät, säätyrajoitus suurempi ja askel herrasluokasta kansaan pitempi. Sukuarvosta oltiin arempia ja tämä oli kuin häväistys koko perheelle. Sitäpaitse oli muutos itsestäänkin jo omaisten, sukulaisten ja tuttavain kritiikkiä. Entisistä tavoista ja käsityksistä luopuminen oli niiden tapojen ja käsitysten vääränä pitämistä, jotka niitä noudattivat ja tunnustivat. — Tahtooko hän sanoa, että isä ja äiti ovat väärässä? — Ei hän sitä ole sanonut. — Niin, mutta hän kuitenkin niin ajattelee. — Hän rukoilee Jumalaa, että hän kääntäisi heidän sydämmensä. — Siis hän kuitenkin katsoo, että he eivät tee oikein, hän pitää itseään parempana, hän ei kunnioita vanhempiansa. — Jumalaa täytyy kuulla enempi kuin vanhempiaan.

Ne olivat kireitä, ristiriitaisia suhteita ja saattoivat vaikeihin kohtauksiin ja ankariin ja ikäviin yhteentörmäyksiin. Nykyaikana murtuvat nuoret ja vanhat kylläkin ankarasti toisiinsa, aatteet kuitenkin enemmän kuin henkilöt. Mutta siihen aikaan oli taistelu mieskohtaisempaa, sillä usko ja oppi olivat samat molemmilla, kysymys oli vaan niiden sovittamisesta elämään, ja erimielisyys persoonallista kritiikkiä toisen teoista. Mitä perhedraamoja kodin seinäin sisällä se mahtoi synnyttää! Ja mikä epäedullinen asema yksinäiselle henkilölle, joka lisäksi oli nuori nainen ja asettui kaikkia traditsiooneja vastaan.

* * *

Montahan lienee ollut, jotka epätasaisessa taistelussa taipuivat ja palasivat pois harhateiltä.

Jotkut harvat saivat kenties ajan hengen avukseen ja vaikuttivat herättävästi ympäristöönsä. Mutta suurin osa sai varmaankin jäädä yksin ja luopua isästään ja äidistään.

Mutta sillä tavalla kasvoikin heistä itsenäisiä ja voimakkaita luonteita, jotka kokemusten ja sekä sisällisten että ulkonaisten »kilvoitusten koulussa» kehittyneinä olivat edellä muista sisaristaan ei ainoastaan luonteen lujuudessa ja sen puhtaudessa, mutta myöskin maallisessa ymmärryksessä. Monessa perheessä tapaakin heitä vielä noita älykkään näköisiä vanhoja heränneitä tätejä johtamassa sisarien tai veljien suurta taloutta ja heidän lapsiansa hoitamassa niinkuin omiaan, vaatimatta siitä itselleen mitään palkkaa tai edes kiitostakaan. Ja ne heistä, jotka joutuivat avioliittoon jonkun samanmielisen nuoren miehen kanssa, ne ovat taas tulleet kantaäideiksi uudelle sivistyneelle sukupolvelle, joka nyt seisoo kansallisena säätyläisluokkana herran ja talonpojan välillä ja josta ovat lähteneet useimmat meidän itsenäisimmistä ja vaikuttavimmista miehistämme. Sillä totiset, etevät ja itsenäiset äidit kasvattavat totisia, eteviä ja itsenäisiä poikia.

»Isien muistoksi» on niin monta kertaa kirjoitettu ja puhuttu. Olkoon tämä kerran puhuttu niiden »äitien muistoksi», joita aina ollaan niin taipuvaiset unohtamaan.

Juhani Aho.

Eerikki.

Kauppaneuvoksen myllyn hoitajan vaimo tuli poikansa Eerikin kanssa kauppaneuvoksen puheille konttoriin kl. 2:n jälkeen, juuri kun konttoristit olivat menneet päivällistunnille. Vaimo oli pukeutunut parhaisiin vaatteihinsa ja näytti vasta peseytyneeltä, puhdaskasvoiselta. Pojan pää oli kasteltu ja kammattu.

— Mitäs kuuluu? kysyi kauppaneuvos vaimolta tuttavallisesti ja antoi hänelle kättä, ei juuri tahdostaan, vaan sen vuoksi, kun oli ennenkin antanut.

— Minä taas tulin tämän pojan kanssa, herra kauppaneuvos. Ei tästä saa kalua koulussa eikä missään. Tänä päivänä taas laittoivat opettajat tämän koulusta pois eivätkä kuulu ennen huolivan takaisin, kuin isä tulisi ja koululla kurittaisi. Vaan se mieheni, joka muutenkaan ei suvaitse koko poikaa, ei sano lähtevänsä opetta-

jain häväistäväksi. Niin minä tulin taas herra kauppaneuvokselta kysymään, mikä tälle pojalle pitäisi tehdä.

Vaimo oli hyvin huolissaan, vaan kauppaneuvos, joka muisti oman samanlaisen pahankurisuutensa lapsuutensa ajoilta ja koulusta eroittamisensa, katseli jonkunlaisella mielihyvällä ja rakkaudella tuota rohkeakasvuista 13 vuotiasta poikaa, jossa hän niin hyvästi tunsi omat kauniit piirteensä, ja joka niin samalla lailla kuin hänkin osasi pitää päätään vähän eteen päin nuukallaan. Hän löi poikaa olkapäähän ja sanoi:

— Kyllä tästä pojasta mies tulee muutenkin kuin koulussa! Elä, Maria ollenkaan, huolehdi pojastasi, minä takaan, että kyllä siitä mies tulee. Ei pakoiteta poikaa kouluun, kun se ei sen luonnolle sovi. Minä otan pojan huostaani.

— Mihin kauppaneuvos aikoo Eerikin panna?

— Minä otan Eerikin asiapojakseni, ja siitä se voi päästä viimein vaikka kauppaneuvokseksi — heh, heh!

— Kauppaneuvos laskee leikkiä. Vaan hyväpä olisi, jos kauppaneuvos ottaisi pojan. Siitä on semmoinen risti siellä kotonakin, kun se mieheni sitä vielä niin hylkii.

— Mutta kyllä pojan siltä pitäisi pitää asuntoa siellä kotona. Koeta, Maria, sovitella sen miehesi kanssa. Tulkoon Eerikki sitte aamulla tänne.

— Kiitoksia, herra kauppaneuvos! Sepä nyt oli hyvä asia. — Menehän Eerikki jo ulos, minulla on kauppaneuvokselle vähän asiaa. — Niin, että kauppaneuvos antaisi anteeksi, vaan minun täytyy nyt pyytää, että eikö kauppaneuvos taas vähän auttaisi minua. Tarvitsisin vähän rahaa tuon pojan tähden. Se oli kivellä viskannut kaksi ikkunaa rikki siitä naapurista, niin ne pitäisi

maksaa. En ole uskaltanut Taavetille mainitakaan koko asiasta, kun se on niin karsas sille pojalle. Minun on oikein pitänyt vartioida, ettei se kerran löisi sitä kuoliaaksi. Sen tähden sille ei uskalla kaikkia pojan pahoja tekoja kertoakaan. Taavetti sanoo, että pojasta on tullut samallainen mustilainen kuin kauppaneuvos on!

Kauppaneuvos nauroi vaimon kanssa ja taputti vaimoa poskelle, johon oli juuri kohonnut heikko puna.

— Tässä on 10 markkaa, ehkä sinä sillä tulet toimeen.

— Tuhannet kiitokset, herra kauppaneuvos! Tällä minä olen hyvinkin autettu.

Vaimo meni.

Aamulla kun Eerikki tuli konttorille, kauppaneuvos puoleksi teeskennellyn ankarasti nuhteli ja varoitteli häntä ja antoi ohjeita.

Eerikki sai olla etuhuoneessa, jossa hänellä oli pöytä ja istuin. Kun häntä tarvittiin, kilisi sähkökello vierellään seinässä.

Eerikillä oli kauppaneuvoksen vanhoista vaatteista laitetut vaatteet, tukkansa oli äitinsä karkeasti leikannut, kastellut ja kammannut.

Kauppaneuvos toi hänen eteensä pöydälle kasan vanhoja kirjoja, »tuhannen ja yhden yön satuja», kauppaneuvokselle itselleen aivan tuntemattomia.

— Ehkä näissä on sinulle hupaista lukemista, ettei aikasi tule ikäväksi, sanoi kauppaneuvos.

Eerikki oli tottunut pitämään ikävinä kaikkia kirjoja vaan mielestään oli kauppaneuvos määrännyt hänet lukemaan noita kirjoja, ja velvollisuudenomaisella tunteella selaili hän paksuja satukirjoja, katseli kuvia ja viimein alkoi lukea-

kin. Kirjat olivatkin hänestä hyvin hupaisia ja kaikella lapsen vilkkaalla mielikuvituksellaan rupesi hän seuraamaan satujen ihmeellisiä juttuja.

Väkisin hän riistäytyi lukemisestaan, kun sähkökello soi ja hänet lähetettiin asialle.

Ensi päivinä hän kävi asioilla sukkelasti ja säntillisesti, kaikessa kiireessä vaan poikkesi syrjäkaduille vetämään pari savua paperossin tai sikarin pätkistä, joita oli konttorilla roskalaatikoista poiminut taskuunsa ison varaston. Vaan vähitellen alkoi hän vitkastella asioilla. Oli annettava selkään jollekin vihamiehelle, viskattava kivellä jotakin, jota ei muuten ehtinyt tavoittaa ja lauvantaipäivinä oli oltava mukana ainaisessa tappelussa maalaispoikain kanssa. Sitä paitse ei hän raskinut jättää entistä sukkelaa konstiaan jalkakammilla keikauttaa kumoon rauhallisesti kulkevia ihmisiä. Useasti hän tuli asioilta hengästyneenä ja verissä naamoin, ja kun kysyttiin, mitä hänelle oli tapahtunut, sanoi hän kaatuneensa tai että joku mies, jota hän ei ollenkaan tuntenut, oli hänet aivan syyttömästi tyrkännyt kivikatuun.

Joku vaimo jo kävi kauppaneuvokselle valittamassa, että Eerikki oli pahasti lyönyt hänen pientä viatonta Kustiaan. Äiti sanoi tulleensa tästä valittamaan kauppaneuvokselle sen tähden, koska tuo kelvoton poika ei varmaan kotonaan saa mitään kristillistä opetusta ja kuritusta.

Mutta Eerikin elämässä tapahtui kummallinen käänne.

Eräs kauppaneuvoksen sukulaisneiti palasi ulkomailta ja tuli kassööriksi konttoriin.

Hän oli kaunis, miellyttävä, luonteeltaan herttainen, saanut hienon kasvatuksen sekä koti- että ulkomaalla.

Eerikki sai ihmeellisen kunnioituksen neitiin.

Ensi kerran näki nyt Eerikki neidin — ennen oli hän nähnyt hänet vaan etempää ja sattumalta — kun neiti soitti hänet luokseen pieneen kamariin suuremman konttorihuoneen takana. Eerikki vähän ällistyi ja sai hyvin kunnioittavan tunteen neitiä ja kaikkea hänen läheisyyttään kohtaan. Neiti näytti niin ylhäiseltä ja hienolta, hänellä näytti olevan hyvin kalliit kapineet huoneessaan, ja Eerikki kuvitteli ison mustan rautakaapin olevan täynnä kultarahoja ja suuria seteliä, jotka kaikki olivat neidin hallussa. Ja voivathan ne kaikki olla neidin omiakin, hyvinkin omia tuon neidin, joka oli monta vuotta ollut ulkomailla, tuolla kaukana maiden ja merien takana, jossa varmaan elanto tulee kauhean kalliiksi.

Neiti katsoi ensin Eerikkiä silmiin ja sitte koko poikaa, jolloin Eerikki lensi yltäänsä punaiseksi.

— Ei käsiä pidetä taskuissa, sanoi neiti lempeästi.

Eerikki sivalsi kätensä housuntaskuista, joissa ne olivat hyväilleet kauppaneuvoksen tupakkaporoastiasta puhallettuja sikarin pätkiä, ja seisoi pystynä ja nöyränä kuin ensipäiväinen sotamies päällikkönsä edessä.

Neiti antoi pari kirjettä, jotka käski viedä postiin. Vaan kun Eerikki yritti niitä ottaa, sanoi hän:

— Kädet pitää ollaa puhtaat! Kuinka sinä noin likaisilla käsillä . . .

Eerikki huomasi sikarin pätkistä kätensä likaantuneen ja hohtavan punaisena, kiirehti niitä pesemään.

Viedessään sitte noita neidin lähettämiä kirjeitä tunsi Eerikki kummallista kuumetta, ja se

asia, jolle neiti oli hänet lähettänyt, tuntui hänestä hyvin tärkeältä ja kalliilta. Hän käveli hirveän kiireesti ja katujen poikki kiirehti juoksujalassa.

Hän palasi hengästyneenä, heitti hatun päästään naulaan, ja oli lähteä sisään, vaan samassa vaistomaisesti kääntyi ja meni peilin eteen. Hän kasteli kamman, kampasi ja harjasi tukkaansa, laittoi kaulusta ja katseli kätensä. Moneen kertaan yritettyään sisään ja aina käännyttyään peilistä jotakin katsomaan, meni hän vihdoin sisään neidin luo.

— Sinäpä sievästi kävit, sanoi neiti. Minä rupean sinusta pitämään, kun vastakin niin sievästi käyt.

Palattuaan neidin luota etehiseen Eerikki töytäsi peilin eteen, etteihän hänessä vaan lie ollut mitään likaista tahi sopimatonta. Sitte hän istui ajattelemaan.

Hän ei oikeastaan mitään ajatellut, vaan tunsi sitä vaikutusta, minkä nyt oli saanut, että neiti oli ylen ylhäinen ja hirveän hieno, että hän häntä kunnioitti ja pelkäsi ja... Se ei ollut selvää, mitä hän vielä tunsi, vaan hänen mielessään pyörivät neidin sanat: »minä rupean sinusta pitämään, kun vastakin niin sievästi käyt». Ja neidin lempeä, suurten vaaleansinisten silmäin kaunis katse häneen.

Yhtäkkiä hyppäsi hän ajatuksistaan peilin eteen, kasteli kamman ja kampasi ja harjasi taas. Hän tarkasteli, oliko hänessä kaikki niin kuin olla pitää, puhdasta. Kasvojaan hän myös katseli, vaan ei hän tiennyt sitä, oliko hän kaunis vai ruma. Hän ennemmin piti itseään rumana sillä toiset pojat olivat häntä haukkuneet mustilaispojaksi hänen tummaverisyytensä täh-

den. Sitä hän ei osannut huolehtia, oliko hän ruma vai kaunis, häntä vaan loukkasi tuo herjaava vertaus mustilaispoikaan. Olisi kuitenkin onnettomuus, jos hän todellakin olisi mustilaispojan näköinen.

Hän muisti nyt tämän, meni nyt peilistä katsomaan ja koetti arvella, oliko hän neidin mielestä mustilaispojan näköinen. Se nyt olisi ilkeätä, jos hän sen näköinen olisi. Vaan lempeä ja hyvähän tuo neiti oli hänelle.

Kotona hän kysyi äidiltään, oliko hän mustilaispojan näköinen.

— Et toki. Kuka sinua on semmoiseksi sanonut?

— Pojat ovat minua siksi haukkuneet.

Eerikki ajatteli ja kysyi sitte, ei kuitenkaan minään niin tärkeänä asiana:

— Olenkos minä kaunis vai ruma?

— Mistä sinä nyt olet saanut päähäsi semmoista kysellä. Kaunishan sinä olet.

— Oikeinko todella? kysyi Eerikki äkkiä, sillä hän oli äidin katseesta ja äänen painosta huomannut, että kauneus oli jotakin kallista.

— Oikein todella sinä olet kaunis. Sinusta tulee vielä kaunis mies — (isääsi), lisäsi hän ajatuksissaan.

Eerikki taas ajatteli. Tumma puna kohosi hänen kasvoihinsa, ja hän kysyi:

— Milloinkas sitä on kaunis ja kuka se on kaunis?

— Harvat ne kauniita ovat. Kaunis on se, joka ei ole ruma, en minä osaa häntä muuten selittää.

Eerikki ajatteli ja kysyi, kovasti punastuen:

— Eikös kauppaneuvoksen neiti ole kaunis?

— Kaunishan se on, hyvin kaunis. Ja sitte se on hyvin rikas kanssa, poikaseni!

Eerikki valvoi iltasella kauvan ja ajatteli kauppaneuvoksen neidistä. Neiti oli niin ylhäinen, rikas ja kaunis. Kauneudesta hän ajatteli, kuinka vaan harvat ovat kauniita, mutta hän on kaunis. Vaan taas tuli tuo poikain herjaus, ja hän nousi ylös, otti tulen ja katseli peilistä kasvojaan.

Hänellä oli kummallinen halu toimittaa nyt muidenkin asiat nopeasti ja sievästi. Hän pelkäsi hirveästi, jos jollakin tavalla häntä konttorissa moitittaisiin, ja se tulisi neidin tietoon. Hän pelkäsi myös kaipuita ja sen tähden nyt karttoi tappeluita. Kadulla kiireesti kulkiessaan hän vaan sanoi jonkun pahan sanan entisille tovereilleen ja hävyttömille haukkujilleen hän pui nyrkkiä ja malttaen mieltään muistutti:

— Muistakaapas lurjukset, kuinka monasti olette multa selkäänne saaneet!

Mutta tupakkaa hän poltteli edelleen ja varasteli sikarin ja paperossin päitä, ottipa joskus kokonaisiakin kauppaneuvoksen kamarista, sitä siivotessaan aamusella.

Kerran yllytti hänet neiti sikaria kievellyttämästä kauppaneuvoksen pöydältä. Eerikki oli saada halvauksen, kun neiti huomasi hänet ja nuhteli:

— Enpä minä olisi luullut sinun vielä osaavan tupakoida. Jätä poika kulta pois semmoinen paha tapa!

Eerikille ei ollut opetettu anteeksi pyytämisen taitoa eikä hän ollut koskaan anteeksi pyytänyt, vaan nyt osasi hän aivan itsestään nöyrästi pyytää neidiltä anteeksi ja vakuuttaen luvata,

ettei hän koskaan vasta varasta tupakoita ja että hän heittää polton pois.

Hän heti tämän jälkeen heittikin uuniin suuren varaston tupakan pätkiään, vaan katseli niiden palamista suurella säälillä. Mutta hänellä oli nyt ihmeellinen tahdon voima jättää poltto pois.

Eräänä päivänä kuuli Eerikki hyvin tärkeän asian. Hän kuuli neidin kysyvän vanhemmalta kirjanpitäjältä:

— Mistä se on meille saatu tuo Eerikki? Se on niin kaunis poika.

— Se on meidän myllynhoitajan poika, vastasi kirjanpitäjä, salaperäisesti hymyillen.

Eerikki kuunteli henkeä vetämättä ja lensi sitte peilin eteen. Kaunis tumma puna oli hänen kasvoissaan, silmänsä säteilivät kauniisti ja tukkansa oli sievissä kiharoissa otsalla. *Ne* huomasi nyt Eerikki, ymmärsi että *ne* olivat hänessä kaunista. Tuhmapa hän oli ollut, kun oli aina aamusin kastellut tukkansa ja harjannut nuo kiharat suoriksi.

Tämä itsetietoisuus alkoi kasvattaa Eerikkiä. Vähitellen hän huomasi itsessään muutakin kaunista. Hän osasi kävelläkin suorana ja säännöllisenä, eikä hän enää heittäytynyt veltosti nojailemaan. Hän rupesi erityisellä huolella hoitamaan itseään, sai siistin ja itsestään pitävän tunteen, tuli säännölliseksi ja tahtoi käyttäytyä kuin aikamies. Hän ei ollut mielestään enää mikään lapsi, olihan hän jo yhtä pitkä kuin vanhin konttoristi, joka oli pienikasvuinen mies. Hän alkoi halveksia entisiä tovereitaan, ei lähtenyt enää heidän matkaansa eikä ollut heitä näkevinäänkään. Pojat alkoivat häntä sanoa ylpeäksi, haukkuivat jos miksi ja kokoontuivat joukolla kivittämään häntä, kun hän iltasella tuli konttorilta.

Kerran sanoi neiti hänelle:

— Se on oikein, että Eerikki on tullut niin siistiksi ja visuksi. Nythän Eerikistä mies tulee.

— Ja minä olen heittänyt tupakan poltonkin pois, sanoi siihen Eerikki. Hän oli jo kauvan odottanut otollista tilaisuutta ilmoittaakseen tämän.

— Sehän on kanssa hyvä. Nyt minä rupean oikein pitämään sinusta.

Eerikki sai uutta intoa. Erästä nuorta kirjanpitäjää konttorilla, joka oli erittäin säännöllinen ja huolellisesti puettu mies, rupesi hän pitämään esikuvanaan. Hän harjoittautui tekemään samanlaisia liikkeitä kuin hänkin ja varsinkin hänen kauniit kumarrukset hän otti mieleensä. Eerikki oli hyvin tarkkana ja säästöilläänhän aina osti itselleen lisää kapineita, jotka häntä lähentäisivät tuota ihannetta. Hänellä oli kiiltävä kumminen pystykaulus, hän hankki loistavia kravatteja, kuitenkin aina hänelle sopimattomia, ja eräänä päivänä oli hänellä käsissä kankeat kumiset mansetit, joita hän kuitenkin alusta sormillaan työnsi nutun hihoihin piloon. Pieni peili ja kampa hänellä oli aina taskussa. Melkein kaikki loma-ajat hän katseli itseään peilistä, suhtasi, siisteili ja laitteli. Toisin ajoin hän luki satukirjoja ja rakkaushistorioita. Hänellä oli alituisena hyräilylauluna, konttorilla ajatuksissa ja kadulla puoliäänessä: »Oi jos ilta joutuisi, vaivat vaiventuisi —»

Ne olivat Eerikille onnen hetkiä, kun hän sai kadulla tervehtiä neitiä. Hän huiskautti hattuaan etäälle sivulle niin kuin tottuneimmat kavaljeerit. Jälestä päin yksinäisyydessä hän kertoi nämä tervehdykset ja koetti arvata, miltä hän vastaan tullessa oli neidistä näyttänyt.

Kauppaneuvos, joka oli palannut pitemmältä matkalta, hämmästyi nähdessään Eerikin.

— Oletpas sinä tullut hienoksi! Uskaltaako sinua enää lähettää pikku asioille? No, no, elä pahastu, onhan sinullakin oikeus pitää itsestäsi. Ja konttorin arvoahan se kohottaa, kun sillä on niin komea juoksupoika!

Eerikin mielestä neiti loi häneen yhä enemmän huomiota. Ja Eerikki alkoi vähitellen tunteissaan selvitä ja kuvitella että hän rakastaa neitiä ja neiti häntä. Neiti oli sanonut häntä kauniiksi ja osoitti hänelle erinomaista ystävyyttä ja huomiota, niin että se oli aivan varma, että neiti häntä rakasti. Eerikki kuvitteli, miten he kerran kohtaavat toisensa kauppaneuvoksen puutarhassa, neiti antaa hänelle paljo rahoja ja hän matkustaa kauvas sinne ulkomaille, joissa neiti on käynyt. Neiti tulee myös sinne, he menevät siellä naimisiin ja palaavat sitte tänne rikkaina ja ylhäisinä.

Hän odotti, että neiti antaisi merkin. Mutta neiti ei näyttänyt olevan kiireinen.

Eerikki oli ruvennut vapaaehtoiseen palokuntaan lipun kantajaksi. Hän oli myös palokunnan lauluseurassa. Laulajat pitivät kaupungilla yölaulajaisia vuorotellen toistensa naisille. Eerikki toimitti heidät laulamaan kauppaneuvoksen neidille, vaikka hän neidin akkunan alla selitti heille pitävänsä laulajaisia kauppaneuvoksen talousneidille.

Aamulla sai Eerikki neidiltä kiitokset, joita hän oli suurella jännityksellä odottanut.

— Eerikkikö se minulle serenaadin piti? kysyi neiti, joka oli äänestä tuntenut Eerikin.

Eerikki oli hirveän punaisena ja vastasi:

— Niin. Eihän neiti tykänne pahaa?

— En toki. Kiitoksia vaan!

Eerikin onnellista tunnetta ja hyvää mieltä rikkoi pahasti eräs asia. Neiti oli säännöllisesti lähettänyt kirjeitä eräälle herralle jossakin etäisessä kaupungissa, ja Eerikki sai kerran kirjettä postiin viedessään luulon, että tuo herra mahtoi olla neidin sulhanen. Näitä kirjeitä hän nyt käänteli ja katseli epäluuloisesti ja hyvin vastahakoisesti hän pudotti ne postilaatikkoon.

Kerran kun hän tunsi kirjeessä olevan valokuvan, avasi hän sen. Kirjeestä hän ei mitään ymmärtänyt, kun se oli vieraskielinen, vaan valokuva oli neidin. Eerikki vapisi pelonalaisesta liikutuksesta katsellessaan kuvaa. Neiti oli kuvassa niin ihana ja hyvän näköinen. Eerikki painoi kuvaa suutaan vasten että märkä sija tuli siihen, painoi moneen kertaan.

Hän ei kuitenkaan tahtonut varastaa kuvaa eikä kirjettä. Hän pani ne uuteen kuoreen ja kirjoitti osoitteen. Vaan kirjoitus tuli niin törkeän huonoa, ettei hän uskaltanut sitä lähettää. Hän poltti kirjeen ja kätki kuvan tarkimpaan talteen, josta sitä useasti katseli.

Tulipaloa, jossa hän pelastaisi neidin, kuvitteli Eerikki vilkkaassa mielessään usein ja elävästi. Oi jos syntyisi talossa tulipalo. Kun tuli riehuisi viereisissä huoneissa, kiipeisi hän rohkeasti sievässä palokuntapaidassaan neidin makuukamarin akkunaan, koputtaisi ja kuiskaisi: — »Rakas neiti, minä tulin teitä pelastamaan tulen keskeltä!» — Neiti pyörtyisi, vaan hän särkisi ikkunan, ottaisi hänet syliinsä ja kantaisi tuon valkeahuntuisen olennon pihan puolelle puutarhaan, jossa virottelisi hänet. Neiti avaisi silmänsä, tarttuisi hänen käteen ja kuiskaisi: — »Kulta

Eerikkini! Sinä olet pelastanut minut kuolemasta ja siitä edestä saat sinä minut omaksesi». — Siitä hetkestä alkaen olisi hän neidin sulhanen, ylhäinen ja rikas.

Mutta kauppaneuvoksen talo ei syttynyt tuleen. Ja kun alettiin puhua että neiti menee kohta naimisiin, tuli Eerikki onnettomaksi. Kun neidin sulhanen tuli kauppaneuvokselle vieraile-maan, oli hän hyvin synkkämielisenä ja karttoi nähdä neitiä. Ja tuota herraa, jota sanottiin neidin sulhaseksi, hän ei suvainnut ollenkaan, häntä hän suorastaan vihasi ja vainosi. Vaan hän meni pian pois.

Viimein neitiä kuulutettiin.

Eerikki oli aivan toivotonna. Hän laihtui ja tuli surumielisen näköiseksi. Se oli vaikein asia, ettei neiti varmaankan tiennyt, kuinka syvästi *hän* häntä rakasti, kuinka *hän* kärsi. Hän oli monesti päättänyt käydessään neidin luona kamarissa tarttua neidin käteen, notkistaa polveaan ja sanoa:

— Neiti, minä rakastan teitä, minä jumaloitsen teitä! Minä en voi elää, jos en saa teitä!

Hän oli tämän tempun harjoitellut monta kertaa, vaan ei saanut koskaan rohkeutta.

Monena iltana tuskissaan myöhään valvottuaan, kun neidin hääpäivä läheni ja läheni, iski Eerikin päähän uusi ajatus. Se kyllä oli kauheata, vaan se tuli hänen mieleensä ja vaivasi häntä.

Tulipalo kauppaneuvoksen talossa on hänen *saatava* aikaan.

Se ensin häntä kauhistutti, vaan toiselta puolen tuli rauhoittavia asianhaaroja. Kauppaneuvoksen talo on varmaankin kalliisti vakuutettu ja

palokunnat ehtivät sammuttamaan, ettei talo paljon ennätä palaa.

Viisi päivää ennen hääpäivää lähti Eerikki eräänä iltana kotoaan, sanoen menevänsä lauluharjoitukseen, jossa hän luultavasti viipyy myöhään. Palokuntapaitansa ja hattunsa hän pani salaa povelleen ja muutti ne päälleen ulkohuoneessa. Halkoliiteristä hän otti tuohia taskunsa täyteen.

Lokakuun ilta oli myterä. Hän meni rannalle istumaan ja odottamaan yötä. Siinä hän vielä kuvaili, kuinka kaikki tulee käymään. Neiti ottaakin hänet ja he menevät yhdessä kauvas, kauvas tuonne selkien ja vuorien ja merien taa. Heillä on paljo rahaa ja he ovat ylhäisiä. Ja hän hyräili laulua:

»Oisko pursi ja punapurjeet,
Millä mennä merten taa!
Tuolta tuottaisin kullalleni
Ko'on kultaa ja hopeaa.»

Kun kirkon kello löi 12, läksi hän kauppaneuvoksen talolle päin, verkalleen ja varovasti. Hän oli täydessä palokuntalaispuvussa, jonka tähden hän vältti ihmisiä. Hän pääsi onnellisesti portin alaitse kauppaneuvoksen talon pihaan. Kaikki oli valmiiksi ajateltu. Makasiinin kupeelta hän otti kuivan tyhjän laatikon, heitti siihen tuohensa ja vei sen sitte suurten rappusten vierelle.

Sytytettyään laatikon, meni Eerikki pihan perille pimeään odottamaan. Sieltä hän katseli, miten tuli loirahteli laatikon sisästä, ja kohta oli koko laatikko iloisessa tulessa. Vaan ei tuli ollut herkkä tarttumaan rappusiin, niin kuin Eerikki oli odottanut, josta hän alkoi tulla huolelliseksi.

Vasta kun laatikko oli melkein pohjilleen palanut, syttyi rappusten kaidepuu, josta tuli alkoi virkeästi levitä verannalle.

Rappuset olivat rakennuksen suojassa, niin ettei palovartija kirkontornissa huomannut mitään.

Nyt otti Eerikki kevyet portaat, ryömi niiden kanssa portin alaitse kadulle, pystytti tikapuut neidin akkunan alle, nousi akkunaan ja sydän lyöden koko miestä horjuttaen koputti hän kovasti akkunaan.

Sisästä kuului kimakka parkaisu ja sen jälkeen ovien avaamista.

Eerikki huusi:

— Tulipalo, tulipalo! Minä tulin pelastamaan neitiä!

Mutta neitiä ei kuulunut. Sen sijaan tuli kohta kauppaneuvos akkunaan, veti verhon syrjään ja nähtyään palokuntalaisen akkunaan jyskyttämässä, kysyi:

— Mikä hätänä?

— Tulipalo, tulipalo! Minä tulin neitiä pelastamaan! huusi silmittämäksi innostunut Eerikki.

— Missä kohti on tuli?

— Koko pihan puoli palaa! Minä tulin neitiä pelastamaan!

Samassa tuli vanha palvelija kauppaneuvokselle ilmoittamaan, että pihan puolella on vähän tulta, jota jo on kaksi renkiä sammuttamassa ja saavat sen kohta sammumaan.

Mutta Eerikki löi ja löi ja huusi:

— Tulipalo, tulipalo! Minä tulin neitiä pelastamaan!

Kauppaneuvos avasi ikkunan ja sanoi:

— Onko se Eerikki? Elähän nyt noin säikytä. Palo saadaan sammumaan.

— Mutta minä tulin neitiä pelastamaan. Muualta ei pääse kuin tästä akkunasta, toimitti Eerikki henki kulkussa.

Kauppaneuvos juoksi pihan puolelle katsomaan. Tuli saatiin heti sammumaan.

Mutta kadun puolelta kuului neidin akkunaan ankaraa jyskytystä. Kauppaneuvos tuli taas akkunaan ja huusi:

— Tuli on jo sammutettu, hyvä poika!

— Onkos neiti pelastettu? Minä pelastan neidin tästä akkunasta, muualta ei pääse.

Eerikki oli kauhean kiihoittunut.

— Oletko sinä hullu, poika, kun *tuli on jo sammutettu!* huusi kauppaneuvos niin kuin jaksoi.

Nyt vasta Eerikki selvisi — ja hänestä oli kaikki menetettyä.

Kauppaneuvos vielä nuhteli häntä kovin sanoin, kun oli tullut sillä lailla säikyttämään neitiä turhanpäiten.

Eerikki kohta katosi koko paikalta, ja kauppaneuvos palvelijoineen jäi tutkimaan tulipalon syytä. Toinen rengeistä kertoi heränneensä siitä, kun ikkunaan kävi kirkas loimo, hän herätti toisen, ja kohta olivat he korvojen kanssa vesittämässä tulta. Sammuttamaan mennessään näkivät he jonkun tikapuut olalla kiirehtivän pihasta kadulle.

Kauppaneuvos, jolle neiti oli ennen kertonut jotakin Eerikistä, alkoi arvailla koko tuon lapsellisen tulipalon syytä ja kaipaili Eerikkiä. Mutta Eerikkiä ei näkynyt.

Eerikille oli valennut koko huono menestyksensä ja hän oli kauheasti ruvennut pelkäämään rangaistusta. Hän juoksi tulipalopaikalta alas rantaan kotiinsa päin. Mutta pelkonsa ja onnettomuuden tuntonsa lisääntyivät joka askeleelta, hän luuli poliisien ja ruununmiesten ajavan häntä

takaa ottaakseen hänet kiinni ja raudoissa viedäkseen linnaan. Hän kääntyi satamalle, juoksi äyräälle ja oli vähällä pudota mustaan järveen, teki taas käännöksen ja juoksi rantakatua kaupungin laidassa olevan oluttehtaan pihaan, jossa pakkautui suurten halkopinojen väliin.

Siellä hän vietti koko sen yön — kylmän yön — ja seuraavan päivän pelossa ja vavistuksessa. Seuraavana yönä lähti hän, nälän ja kylmän ajamana, liikkeelle ja meni kotipihaansa. Hän toivoi saavansa ruokaa kotonsa ruokahuoneesta, vaan se oli niin lujasti lukossa, ettei hän sinne päässytkään. Vaan myllypihassa oli heidän kuoppa, jonne hän pääsi, ja sieltä hän otti nauriita taskunsa täyteen. Sitte hän työntäytyi piiloon kotinsa asuinrakennuksen alle, jossa oli vähän sammalia. Nauriita hän söi, minkä saattoi, vaan ne tuottivat suuhun vetisen tuiman.

Sammalissa hän vietti seuraavan yön, joka oli jo liiaksi kylmä. Kääriydyttyään sykkyrään kuin koiranpenikka, sai hän kuitenkin sammalissa vähän lämmintä ja nukkui. Aamupuoleen yötä hän heräsi ja kuuli, miten seinissä ja kivijalassa pakkanen kitisi. Hänen päätään paleli kylmässä palokuntalaishatussa, ja kun hän liikahti asemiltaan, tunsi hän oikein, kuinka hänellä oli kylmä. Ainoat nauriinsa olivat paleltunet ja hän itse oli paleltumassa.

Jo teki mieli mennä huoneesen, vaan ei uskaltanut, ainakaan isän kotona ollessa. Täytyi kärsiä, vaikka palelsi niin turkasesti. Päätä jo jomotti ja jalkoja tuntui jäätävän. Ihan varmaan jo oli kaksi oikean jalan varvasta jäätynyt yhteen, sillä niitä hän ei enää voinut liikuttaa jäisessä kengässä. Hän ei uskaltanut vetää kenkää jalasta, kun pelkäsi sitte paleltuvan koko jalan.

Aamulla, kun isä oli mennyt myllylle, kömpi Eerikki palokuntapuvussaan huoneesen, säälittävän surkean näköisenä. Tehdäkseen äitinsä armahtavaisemmaksi, ilmoitti hän ensi sanoikseen, että hänen päänsä ja jalkansa olivat paleltuneet.

Äiti hädissään riisui pojan, tunnusteli ja huomasikin yhden varpaan paleltuneen. Hän hauteli jalkaa lumella ja viinalla, ja samalla tiedusteli Eerikin retkiä ja sadatteli: »Kyllä kai ne nyt lopuksi sinut vievät sinne, josta et pääse polttamaan ihmisten taloja!» peloitteli hän.

Eerikki kääntyi sairaaksi. Hän sai helpon kuumeen, vaan hän hyvin mielellään sairasti. Äitissä ja isässäkin hän siten herätti sääliä, ja muutenkin oli vuoteessa nurkassa maata niin onnettoman turvallista.

Sillä aikaa ehdittiin kauppaneuvoksen neiti vihkiä ja viedä häämatkalle ulkomaille.

Eerikki makasi vaan yhä onnettomana. Mutta kun kauppaneuvos itse kävi häntä katsomassa ja vakuutti, ettei hänelle tulipalosta tule mitään, tuli hän hyvin iloiseksi ja parani pikemmin kuin oli luultukaan.

Kun hän sitte parattuaan tuli konttorille, oli hän sekaisen iloisen ja nolon näköinen, — niin kuin kylmästä sateesta korjattu koiran penttu.

Otto Tuomi.

Päivällinen.

Valopainos L. Sparren taulusta.

Runonhaussa.

Siinä nyt istuimme kaikki kolme, jatkolainen, seminaarilainen ja minä, Pajarin Laurin väljässä pirtissä viettäen sunnuntain iltapäivää ystävällisen isäntäväen seurassa. Miehet puoliääneen puhellen veltoissa asennoissa peräpenkillä tupakoimassa, naiset keveästi liikkuen iltatöillään, liedessä sihisevä vesikattila hiiloksella ja ulkona lämmin hiljainen kesäsade — kaikessa tuossa oli jotain hillittyä, rauhallista, milt'ei juhlallista, joka raukasutti ruumista ja tuuditti mielemme sopusointuun ympäristön kanssa.

Ja sitähän me olimme tulleetkin hakemaan täältä syrjäisestä aavan Laatokan huuhtomasta rantakylästä — suuren, alkuperäisen luonnon ihmisiä, virvokkeita ruumiillemme, vapaata, teeskentelemätöntä yhteyttä rahvaan kanssa.

Olihan meillä tosin muitakin aikeita. Seminaarilaisella ja jatkolaisella oli »muistiinpanonsa» puhtaaksi kirjoitettavana ja minä puolestani olin päättänyt tiedustella muistiko kansa enää sillä puolen vanhoja runojansa.

Olimme saapuneet taloon Pajarin omassa viisihankaisessa kirkkoveneessä. Isäntä itse oli pitänyt perää ja perhe oli istunut airoilla.

Kotvasen kiisteltyämme pääsimme mekin soutamaan. Ja siitä se vasta tuttavuutemme sujusi. Siinä sitte oli ihmetelty pukujamme että ne olivat ihan samallaisia kuin vanhat ihmiset ennen käyttivät ja oli kummasteltu että »vallat» jaksoivat soutaa yhtä rivakasti kuin talonpojat. Me olimme kohdanneet toisemme samalla työalalla ja työkumppaleina me ymmärsimme toisemme.

Avosydäminen, herttainen Karjalan kansani! sydämmeni on sykähtänyt ilosta joka kerran kun olen kuullut muiden sinua kiittävän, yhtä paljon kuin se on kouristunut murheesta nähdessäni vikojasi tai kuullessani muiden niitä moittivan. On moitittu kaupittelemishaluasi, syylläkö vai syyttä se jääköön siksensä, mutta kolmea minä varsin tiedän, ettet koskaan tule kaupittelemaan — et uskoasi, et nuorta vapauttasi etkä ystävyyttäsi.

Tuntemattomina vieraina saavuimme taloon, tuttavina ja ystävinä meidät otettiin vastaan ja omaisten tavoin meitä siellä pidettiin. Eikä tämä ole yksityinen esimerkki. Samoile missä tahansa Karjalan kankaita, kun astut taloon ja teet hyvää päivää, aina sinulle vierasvaraisuutta osotetaan.

* * *

Me sivistyneet teemme niin usein kansalle vääryyttä sillä ettemme otaksu kansalla olevan yhtä hyviä eikä yhtä hienoja tunteita kuin meillä itsellämme. Hienotuntoisuus ei noudata veroasteikkoa, sen tulin tälläkin matkallani havaitsemaan.

Muutama päivä sen jälkeen kuin olimme taloon saapuneet istuin yksinäni lueskellen makuuaittani kynnyksellä. Päivä oli polttavan helteinen, noita heinäkuun kuuminpia, jolloin vähinkin liike hervostuttaa ja hiestyttää; en ollut kyennyt edes

nurmen takaiseen lehtoonkaan tavalliselle lukupaikalleni. Talossa oli kaikki hiljaista, rahvas heinänteossa ja matkatoverini heidän kerallaan. Salmi edessäni oli heratyyni ja saari toisella puolen hienon auteren verhossa. Päivänpaahtamat, vaaleina helottavat rantakalliot koskivat silmiäsi jos käänsit katseesi niihin. Kaikki oli ääneti, hengittämättä luonto odotti auringon laskeutumista.

Talon pikkulapsia vaan ei näyttänyt kuumuus vaivaavan; puolen tunnin verran olivat seisneet siinä paljainpäin aitan edessä vierasta ihmettelemässä. Tosin eivät puheilla minua häirinneet, mutta tuo loppumaton tuijottominen alkoi kumminkin jo tuskastuttaa. Vaan silloin tulikin jo pelastus.

— »Lapset tulkaa pois ja antakaa vieraan olla rauhassa».

Se oli »Paapo», joka rannalta tullessaan kutsui lapset luokseen.

Kerttu eli »Paapo», joksi häntä koko talonväki nimitti, siksi että hän kaikille talon lapsille oli tehnyt ensimäisen palveluksen, oli isäntäväestämme se, joka minua enemmin miellytti. Hän oli vanhanpuoleinen, kookas nainen, jonka harmaat hiukset, hienon piirteiset kasvot ja lempeä katse heti alusta asti olivat vetäneet huomioni hänen puoleensa. Siinä oli jotain hillittyä hänen tyyneessä, arvokkaassa ryhdissään ja matalassa äänessään, joka ehdottomasti oli saattanut minut siihen luuloon, että hänellä kerran oli ollut suuri suru, jonka jäljet eivät vieläkään olleet painuneet umpeen. Olin myös huomannut ettei hän paljo koskaan nauranut.

Muuta en tiennyt hänestä kuin että hän oli leski, nykyisen isännän vanhimman veljen leski. Lapsia hänellä ei ollut.

Haluten päästä lähimpään tuttavuuteen hänen kanssaan pyysin häntä aittaan tarinoimaan. Ujostelematta hän tulikin ja istuutui pyynnöstäni vuoteelle. Muutamia lauseita säästä ja heinänteosta vaihdeltuamme käänsin puheen runolauluun.

— »Osanneko kukaan enää teidän kylässä laulaa vanhoja runoja», kysyin.

— »En tiedä, eihän niitä nyt enää kuule, syntinä pitävät monet».

— »Pidättekö tekin?»

— »Minä? enhän minä, en tiedä — —».

— »Ehkäpä te itse osaatte runoja? häärunoja ehkä? Olettehan itsekin viettäneet häitä».

Hieno puna lehahti Kertun kasvoille ja silmät tummenivat ikäänkuin niiden katse olisi kääntynyt sisäänpäin.

— »Laulettiinhan niitä minun häissäni», hän vihdoin vastasi vitkastellen, ikäänkuin vastoin tahtoansa.

— »Laulakaa sitten minulle!»

— »Jospa niitä enää muistan, kun en ole kolmeenkymmeneen vuoteen laulanut muuta kuin kirkossa, enkä kuullut muidenkaan laulavan».

Kun minä kumminkaan en hellittänyt vaan kiusaamalla kiusasin, niin hän vihdoin suostui. Lähetti kumminkin ensin lapset tupaan; liekö sittenkin pitänyt runolaulua syntisenä.

Omituinen juhlallinen tunne valtasi mieleni kun hän matalalla, sointuvalla äänellä puoleksi laulaen, puoleksi lausuen alotti noita Kalevalasta tuttuja itketyssanoja taikka lauloi uusia minulle tuntemattomia runoja. Koko ajan hän piti silmänsä tähdättyinä vastarantaa kohti, vaan en luule että hän katseli mitään, tai jos katseli niin se oli niitä kuvia, jotka menneitä aikoja muistellessa toi-

nen toisensa perään kohosivat hänen sielunsa näköpiiriin.

»— — — — — — — — —
Katso sulho puolelles
Vasemmalle puolelles
Valkii on merellä vaahti
Valkiamp on vallassas
Sorrii on merellä sorsa
Soriamp on suojassas.
— — — — — — — — —»

Minäkin näin Kertun ihka elävästi edessäni nuoruutensa kukoistuksessa valkeahipiäisenä ruso-poskisena neitona, silmät kirkkaina ja suruttomina kuin lapsen.

»— — — — — — — — — —
Oikee sie osasit naia
Otit oikean omenan
Meiltä marjan maamittelit,
Kuihuttelit meiltä kullan
Viettelit veen kalasen
Oikee osasit naia,
Nait on köyhän kaunokaisen
Et rikkahan romua
sillä köyhän tyttärestä saat
riskin riihen puijan,
Kalstin kankahan kutojan;
Rikkahasta riimun silmän;
Varakkaasta varman laiskan.»

— »Minä olin näet köyhästä kodista», laulaja huomautti kesken laulunsa.

— »Ja sitte minua itketettiin».

»Itke, itke meiän neito,
Itke meiän itkettäissä.

Kun olit isän kotona
Isä kutsu kukkaseksi,
Äiti päivän nousemaksi,
Sisko ilman linnukseen,
Veikkosi veen kalaksi.
Sitt'ku mänet toisee talloo
Siellä nimet muutetua
Appi kutsuu ahkioksi,
Anoppi vesihaoksi,
Kyty kynnysportahaksi.
Nato naisiin pahaksi.»

— »No tuliko teille paha olla anoppilassa?» kysäsin väliin.

— »Eikä, muutenhan ne vaan lauloivat, kun se on tapa semmoinen».

Hän jatkoi:

— — — — — — — —

»Et sä itke lehmättyyttä,
Etkä itke leivättyyttä,
Etkä sulhasen soreutta;
Itket hienoi hiuksiasi,
Ne kun piennä peiteteä,
Lakin alle laitetua.»

— »Minulla oli vasta kaheksastoistais vuosi», hän lisäsi selittäen.

Ja kuta edemmäksi hän pääsi laulussaan sitä enemmän hänen katseensa lämpeni, hänen äänensä sai hellemmän soinnun ja koko hänen olentonsa ikäänkuin lauhtui ja suli.

Yhä useammin hän pisti väliin omiin persoonallisiin muistoihin viittaavia huomautuksiaan.

— »Ainoolle siskolleni lauloi moniahta vaimo näin:

Kaks ol' teitä kaikkiaan
Tällä saarella kaunoi
Tällä joilla joutsenoita
Toine teistä pois lähtöö
Toinen lintu liikahtaa,
Toine itköö ikäse,
Ajan kaiken kaihuaa.»

— »Me olimme näet valkeita, niin he laulettiin joutsenoiksi», hän selitti hieman ujostellen.

Laulu oli rakentanut näkymättömän portaan välillemme, minä antauduin sille tekemällä kysymyksen, joka koko ajan oli pyörinyt kielelläni.

— »Oletteko kauvan aikaa olleet leskenä?»

— »Puoli vuotta olin naimisissa».

— »Puoli vuotta! Mitenkä miehenne sitte kuoli, tapaturmaisestiko vai tautiin?»

— »Hän hukkui Nevaan».

Porras katkesi väliltämme. Koko hänen olentonsa ikäänkuin kangistui, katse himmeni jälkeen ja painui sisäänpäin.

Seitsemäntoista vuotiaana leskeksi! Silloinko jo, elämäsi keväänä, olentosi muuttui noin vakaaksi, äänesi painui noin matalaksi ja hymy ijäksi haihtui huuliltasi? Käsittämättömän armottomilta tuntuvat meistä joskus kohtalon iskut.

Mutta olithan vielä elämäsi joustavimmassa ijässä; monihan on sinua ennen sortunut tuskasta maahan, vaan ajan kuluttua jälleen kohonnut pystyyn ja saanut takaisin entisen elämän halunsa. Miksi et sinä?

Kysyä enempää en mitenkään olisi voinut. Katkaistakseni äänettömyyden, joka minusta alkoi käydä kiusalliseksi käänsin puheen toisaalle kysymällä, osasiko hän ehkä muitakin runoja:

— »Onhan niitä ennen osattu».

— »Ehkäpä vieläkin muistatten; muistutelkaapas».

Kotvasen hän näytti ikään kuin tapailevan muistissaan, sitte lauloi puoliääneen:

Osasi ennen minun emoni,
Osasi omenan tehdä
Taiten taimet kasvatella,
Ei ossailt istutella,
Panna paikoille hyville,
Iloisille istuimille.
Pan' tuo paikoille pahoille,
Ikäville istuimille
Olisi minun emoni
Pannu sauhu saunahise
Ennenkuin minusta tunti
Mokomille miel'aloille.
Kun ois seppänä setäni,
Takojana toattoseni
Tiettäisin surusta suitset,
Päitset päivistä pahoista,
Satulan kylän sanoista,
Korjan kylän konttiloista.

Tahallaanko hän lie valinnut tämän runon, vai sattumaltako se oli johtunut hänen mieleensä sitä en tiedä, vaan sen me tunsimme molemmat — minä kuulin sen hänen äänensä värityksestä — että runo muuttui persoonalliseksi tunnustukseksi, jossa hänen suuri sanaton surunsa kerran puhkesi ilmoille.

Lopetettuaan hän äkisti nousi ylös, tempasi pikku Annin pihalta syliinsä ja läksi kiiruusti sanaakaan minulle virkkaamatta pihan poikki tupaan.

Sitten en tavannut häntä ennenkuin iltapuolella. Hän näytti silloin olevan aivan entisellään, puuhaili vaan ehkä entistä enemmin lasten kanssa.

Koko aikaan en sitten enää päässyt hänen kanssaan kahdenkesken, mutta lempeällä, hiljaisella tavallaan koetti hän tuon tuostakin pienillä palveluksilla osottaa minulle ystävyyttään ja kiitollisuuttaan. Mistä? Ehkäpä siitä, ett'en häntä kysymyksillä vaivannut.

Myöhemmin sain sitten muilta kuulla, että Kertun mies, rikkaan kodin vanhin poika, käydessään talon omalla saimalla kaloja ja voita myymässä Pietarissa oli siellä kumppanien houkutuksesta sattunut juomaan itsensä humalaan ja siinä tilassa suistunut Nevaan.

Kolme kuukautta sen jälkeen synnytti hänen leskensä kuolleen lapsen.

Kertun vanhemmat kehottivat häntä silloin palaamaan heidän luokseen, kosk'ei hän kumminkaan päässisi perilliseksi miehensä kodissa, mutta anoppi ja appi eivät laskeneet häntä. »Jää sinä meille, ei meidän talossa koskaan perintöjakoa toimiteta», he sanoivat. Ja Kerttu jäi. Eikä hän tarvinnut koskaan katua jäämistään, sillä vaikka toisella nyt hänen sijastaan oli emännän nimi, niin hän kumminkin kaikissa talon askareissa kulki emännän rinnalla, hänen vertaisenaan.

Oletko koskaan huomannut miten suuri, valtaava suru väliäpitämättömässäkin ympäristössä herättää arkaa kunnioitusta. Sellainen kunniaasema oli Pajarin Kertulla.

Thekla Hultin.

Pirstaleita.

Usein sattuu elämässä tärkeitä hetkiä, jolloin tuntee olevansa aivan kuin tien haarassa, jolloin tietää koko tulevan kohtalonsa riippuvan siitä, kääntyykö oikeaan vai vasempaan, tekeekö toisen tai toisen. Tässä saattaa parhaamman valinta kyllä käydä vaikeaksi, mutta kun kuitenkin näkee alan edessään avoimena vieläpä kahdellekin taholle, niin pysyy mieli jotenkin tasaisena ja rohkeus masentumattomana. Nämä hetket eivät sen vuoksi jätääkän niin pysyviä jälkiä mieleen, vieläpä voivat, jos hyvin sattuu, unohtua kokonaan.

Mutta sen sijaan löytyy elämässä toisia tärkeitä hetkiä — uusien elämänjaksojen alkajia samoin kuin nämäkin sekä yhtä vaikuttavia elämän tulevaiseen juoksuun nähden, hetkiä, jotka ainaiseksi painautuvat mieleen ja ilmielävinä palautuvat nähtäviimme, olkoonpa että niitä muistelemme vaikka kuinka pitkien aikojen perästä. Tarkoitan niitä, joissa entisyys äkkiä katkee kokonaan jättämättä vähintäkään kärheä johdatukseksi vastaisiin kohtaloihin, tehden tulevaisuuden niin määräämättömäksi, läpitunkemattomaksi, ettei missään eroita valkenevaa tiensuuta.

Olin kuusitoista vuotias kun jäin orvoksi. Isäni kuoli ollessani kahdentoista vuotias, äitini viimeksimainittuun ikään päästyäni. En siis ollut aivan nuori jäädessäni yksin maailmaan — minulla ei ollut veljiä eikä sisaria — mutta kuitenkin siksi, että kaipasin turvaa, vaikka en itse silloin vielä ollut asemastani oikein selvillä.

Mitä minä ajattelinkaan, minkälaiseksi tunsin tilani?

Lapsen mieli ei tavallisesti ota vastaan syvempiä vaikutuksia ja niinpä minunkin. Kun ensi hetken ankarat itkunpuuskat olivat asettuneet, aloin vähitellen tottua uusiin oloihin, mieli tasoittui ja vaikka tuon tuostakin tunsin kaipausta, kenties itkinkin, niin unohdin heti taas huoleni. Tätä mielentilaa eivät häirinneet tuttavien ja sukulaisten surkuttelemiset tai säälin sekä osanottavaisuuden osoitukset. Ja vaikka hautajaisvalmistusajaksi muutin pois kotoa, en tuntenut syvempää kaipausta eikä hautajaismenotkaan tehneet minuun sanottavaa vaikutusta.

Hautajaisten jälkeisenä päivänä läksin entiseen kototalooni. Aijoin kerätä kokoon kaikenlaista äitini jättämää pientä tavaraa erilleen vietäväksi. Huonekalut ynnä muut suuremmat tavarat piti nimittäin ensi tilassa myytämän.

Entistä kotoani ei ollut enää olemassa. Huonekalut ynnä muu omaisuus olivat kannetut liiteriin, jotta huoneet eivät suotta jäisi tyhjinä seisomaan.

Nähdessäni kaikki nämä minulle niin tutut esineet täällä liiterissä, tulin kohta niin omituisen surumieliseksi.

Jäin liikkumatta ensin ovelle seisomaan, enkä osannut ryhtyä keräämistyöhöni. Jota enemmän

katselin sitä enemmän rupesi mieltäni ahdistamaan.

Huonekalut olivat sikin sokin laattialle asetettuina, mitkä seinänvierille, mitkä keskilaattialle, mitkä kahden puolen ovensuuta. Pienemmät niistä olivat ladotut toinen toisensa päälle, röykkiöihin, joista tuolien tai pöytien jalat ojentuivat ulospäin seiniä tai kattoa kohden. Laattian epätasaisuuden takia seisoivat monet huonekaluista vielä vinossa, jonka vuoksi sekasorto näytti kahta suuremmalta.

Tuo entisten ystävieni sekasortoinen järjestys teki minuun niin äärettömän tuskallisen vaikutuksen. Muistan sen vielä aivan elävästi. Tuntui siltä kuin jotain rinnassani olisi särkynyt, jotain, jota turhaan koetin saada ehjäksi jälleen.

Samalla heräsi minussa syvä hellyyden tunne näitä esineitä kohtaan, olisin tahtonut syleillä niitä aivan kuin rakkaita omaisia. Niistä huokui mielestäni kaivattujen vainajien lempeä henki, joka jonkunmoisella kirkkaudella ympäröi niiden kuluneet pinnat.

Varsinkin vaikutti minuun tällä lailla äitini nojatuoli, joka seisoi hiukan erillään muista keskilaattialla.

Nähdessäni sen siinä, selkä kenossa, leveänä, pehmeänä ja mukavana, tuntui minusta siltä, kuin sen ulospäin pyöristyvät, kiiltopintaiset selkäkoristukset sekä halistuneet kukkaset vihreävaatteisella istuimella olisivat saaneet eloa, hiljaa liikkuneet ja ikäänkuin kutsuneet luokseen. Olisin melkein tahtonut mennä koettamaan, oliko tuoli vielä lämmin, oliko siinä ehkä juuri istuttu.

Mutta sitte yltyvä kaipaus jälleen katkaisi kuvitteluni.

Katseeni siirtyi muualle. Peräseinällä seisoi

aivan oikeassa asennossa, niinkuin ennen kotona, vaalean kellertävä piironki. Sen päällä siihen kuuluva peili. Olipa vielä sen yläpuolellekin, ties kuinka niin liekään sattunut, ripustettu taulu, joka aina kotona riippui tässä paikassa.

Silmäni pysähtyivät noiden esineiden tuttuihin piirteisin. En saanut niitä luopumaan eräistä kohdista, joissa näkyi kulumisen jälkiä. Tutkin niiden pienimpiäkin yksityiskohtia aivan kuin olisin etsinyt käsiä, joiden ahkerasta pitelemisestä tiesin kulumisen syntyneen. Sitte seurasin tuskallisella tarkkuudella naarmuja avaimenreijän suulla, jossa ei ollut nahkakilpeä pitkiin aikoihin.

Tämä vanha kulunut huonekalu sai minut hetkeksi unohtamaan kaiken muun. Näin vaan pienen rakkaan kotoisen kuvan.

Mutta sitte sattui silmäni mustaan, rumaan lautaseinään.

Voi, voi, eihän tämä kuitenkaan ollut niinkuin kotona.

Näin tässä samat esineet samoin asetettuina kuin ennenkin, osasin niissä löytää joka-ainoan pilkun muuttumattomana. Mutta yhtä kokonaista niistä ei tullut sittenkään.

Tuo lautaseinä teki kuvitteluista kerrassaan lopun.

Tuokion aikaa tuntui minusta siltä, kuin kaikki ympärilläni olisi kylmennyt. En enää nähnyt näissä kotoni muistoissa mitään, joka edes hetkeksi olisi voinut lievittää kaipauksen tuskia. Sen sijaan kaikki ikäänkuin yhtyi surkeaan valitushuutoon, jonka vastakaiku rinnassani pani jokaisen säikeen värähtelemään.

Mutta äkkiä löysi harhaileva katseeni pöydällä kukkavaasin, jossa seisoi surkastunut vihko.

Tuo kukkavihko ikäänkuin toi viimeisen viestin äitini kodista, tempasi minut vielä kerran takaisin muistoihin. Katsellessani sen kuivuneita lehtiä, herpoutuneita umppuja ja kukkia valui rintani haavoihin lieventävää, suloista balsamia.

Kukkavihon olin tuonut äidille hänen sairaana ollessaan.

»Tämä kyllä pysyy tuoreena kolme neljä päivää, sitte sinä Heikki kulta tuot toisen äidillesi» — sanoi äiti asettaessani sen hänen eteensä pöydälle.

Mutta viikon päästä ei äitiä enää ollut olemassa. Toisen kukkavihon sain viedä hänen haudalleen.

Äiti on poissa, iäksi poissa samoin kuin isäkin. Enkä minä, vaikka kuinka toivoisin, vaikka kuinka ikävöisin, voi saada häntä hetkeksikään takaisin.

Tätä ajatellessani ahdisti rintaani kumma pakoitus. Tuntui aivan kuin minulla olisi ollut sanomaton tarve nyyhkytyksiin purkaa laitoja myöten paisuvaa mielenliikutusta. Mutta minä en voinut itkeä. Päinvastoin pusertuivat kyynelten lähteet vielä entistään tiukemmiksi.

Vihdoin läksin liikkeelle ruvetakseni aikomukseni mukaan keräämään kokoon pieniä tavaroita. Kävin kaapin luo, avasin laatikon ja aloin sitä tyhjentää. Nostin esineet yksitellen laatikosta laattialle. Siinä tuli käsiini kaikenlaisia kapineita, mitkä äitini, mitkä isäni omia, jotka kaikki hyvästi tunsin.

Jokaisista esinettä pidellessäni viilsi rinnassani, ikäänkuin olisin sen sieltä irti temmannut.

Tunsin poimivani rikki jotakin, joka ei enää koskaan olisi korjattavissa! . . . .

Niin, käsitin sen jo silloin, vaikka en niin selvästi — nämä esineet, huonekalut ynnä muut kapineet olivat kaikki entisen kotini viimeisiä jäännöksiä, pirstaleita, jotka olivat sattumalta vielä tänne joutuneet yhteen ryhmään, mutta jotka sieltä hajoisivat taas erilleen enää milloinkaan yhtymättä. Lapsellisuudessani etsin niissä yhteyttä, jota niissä ei enää ollut samassa merkityksessä kuin ennen, sillä henkilöt, jotka tälle yhteydelle antoivat henkeä, olivat vainajina. Sen vuoksi en etsimiselläni saanut muuta aikaan, kuin omassa rinnassani sanomatonta tuskaa ja kaipausta. — —

Mutta miksi muistankaan jokaisen yksityisseikan tästä tapauksesta niin tarkalleen? Enköhän juuri sen vuoksi, että tapaus kuuluu niihin mainitsemiini kohtiin, joina jätettyämme entisyyden, umpipäähän astumme uutta elämän jaksoa alkamaan.

Missä asemassa silloin olin!

Entisyys mureni käsiini. Siitä ei jäänyt enää mitään, joka olisi kelvannut lähtökohdaksi. Eikä minulla nykyisyydessäkään ollut varmaa tukea. Tulevaisuuteen taas ei silmäni kyennyt tunkeutumaan, en edes eroittanut sielläpäin yhtä ainoata tienviittaa. Kuljin kuin öisessä sakeassa lumituiskussa, jolloin hangen kohtaa yhtä tasaisena, vaikka minnepäin kääntyy, eikä näe tuskin askeltakaan eteensä.

Kuitenkin olin minä saanut tehtäväkseni uudesta alusta, uutta tietä, uuteen päähän, jatkaa olemista, missä työnsä olivat suorittaneet vainajat, joiden onnen raunioilla silloin muistoja etsiskelin . . . .

Niinpä sitte tietämättäni avautuikin eteeni kuljettava polku....

Mutta usein palautuu elävänä mieleeni tuo hetki, jolloin katselin äidin kotini pirstaleita kaihoten entisyyden ja tulevaisuuden onnea.

R. R.

Matka kolmannessa luokassa Helsingistä Malmille.

Muisto Helvetinjärveltä.

Metsän reunasta viettää savikko ranta alas yksinäiseen salojärveen. Vasemmalla näkyy halmeen poltettujen kantojen välillä ja valkeiden kivien keskellä muutamia vaivaloisesti koottuja ruiskuhilaita. Oikealla kallio korkeana ja äkkijyrkkänä suistuu suorastaan veteen. Kallion huipulla kuvastaa muutamia tummia laihoja männyn käppyröitä vaalean sinistä taivasta vasten. Loitompana järvellä rajoittavat näköalaa pitkälle pistävät metsäiset niemet, jotka ikäänkuin ujosti anteeksi anoen koettavat säilyttää lumoavan metsäjärven salaperäistä ja kuolonhiljaista äänettömyyttä.

Pahanpäiväisessä ruuhen losossa lähdemme, oppaani ja minä, iltapäivän paisteessa kimaltelevalle vedelle. Vaivaloisesti lykimme ruuhtamme

eteenpäin kahdella rannalta löydetyllä laudan palasella. Hitaasti liikkuu jykeä kaukalo, töykeästi työkäten luotaan pienet hypähtelevät laineet leveällä kokallaan.

Missä kallio tahi suuret louhikot ei ole maanrajana, näyttää metsä ulottuvan aina veden martoon asti. Vaalenneita kuivia keloja on kaatunut sinne tänne kauvas veteen saakka ja niiden haaveellisen mutkikkaat oksat tojottavat ilmaan mustan puhuvasta vedestä sievien lumpeen kukkien lomitse.

Järvi soikkenee vähitellen ja päättyy vihdoin äkkijyrkkään kallioon. Täällä on kolkko sydänmaan luonto ikäänkuin keskittynyt. Vedessä kuvastuu uskollisesti kova karu kallio tummempana, lämpöisempänä. Ei ääntä, ei viserrystä kuulu; haudan moinen hiljaisuus vallitsee täällä. Uinuvan veden pinnalla lepäävät suuret lumpeen lehdet mukavasti levällään, siellä täällä suojellen keskessään keltaista tahi valkoista kukkaa. Kuivia hakoja on hujan hajan kukkain ja lehtien joukossa.

Mutta katso! Jokin mustanen liikkuu ääntä pitämättä kahden haon välissä! Pyssy lennähtää melkein tietämättäni ojoon — pamaus kaikuu rannoilla — kuikka makaa kuolleena.

Laukaus hävitti ihmeellisen rauhan. Tyynen veden kalvon on rikkonut ruuhen hyöky-aalto. Määräämätön katumus tyhmää hyödytöntä laukaustani valtaa mieleni. Tunnen itseni oikein rikokselliseksi.

Syvää sylen levyistä, kallioseinässä olevaa halkeamaa kapuamme kallion huipulle, josta näköala kapean järven yli on ihana. Joen lailla kiertelee tumman sininen vesi osaksi metsäisten, osaksi jyrkkäin kalliorantain välitse. Sen

kallion juuressa, jolla me seisomme kuvastuu tumma metsä uudestaan tyyntyneeseen veteen; häikäisevän valkeat lumpeen kukat loistavat kuin tähdet miltei mustalla pohjalla. Kuusien oksat nuokkuvat surullisina. Valkearunkoinen koivu seisoo alakuloisesti kallellaan veteen päin aivan kuin etsisi jotain. Kaikki näyttää surevan tässä rauhaisassa suruvoittoisessa äänettömyydessä.

Kuikka, metsäjärven ainoa näkyvissä ollut elävä olento on kuollut! . . . .

Ruovedellä 1891.

Louis Sparre.